

Nowy katalog dokumentów i listów Biblioteki Uniwersyteckiej, oprac. Angelika Modlińska-Piekarz, Lublin 2012, Wydawnictwo KUL, ss. 172+15 ilustracji.

Publikację otwiera wstęp, po którym umieszczono: wykaz skrótów oraz wykaz skrótów bibliograficznych, bibliografię, katalog dokumentów i listów, a także wykaz dokumentów transumowanych, insertowanych, widymowanych i poświadczających wpisy do ksiąg sądowych. Zamieszczono również streszczenie publikacji w języku angielskim. Nadto umieszczono indeks osób, instytucji, stowarzyszeń, fundacji i zgromadzeń oraz nazw geograficznych. Opublikowano również konkordancję sygnatur. Całość wieńczy kolorowe zdjęcia 15 dokumentów.

Katalog prezentuje 226 dokumentów z lat 1371-1995, różnej proveniencji znajdujących się w zbiorach rękopiśmiennych Biblioteki Uniwersyteckiej KUL. Są to dokumenty poświadczające zmiany własności w postaci nadań królewskich, cesji, potwierdzeń transakcji właścicieli ziemskich, dotyczących również spraw skarbowych i administracyjnych, przywilejów miast i cechów, spraw związanych z różnymi instytucjami kościelnymi; są też dyplomy wyższych uczelni z nadaniem stopni naukowych i dyplomy poświadczające przyznanie tytułów honorowych. Niewątpliwie do najcenniejszych należą dokumenty dotyczące Lublina i Lubelszczyzny. Wśród nich są oryginały pięciu przywilejów handlowych dla Lublina: Elżbiety Łokietkówny (z 1371 r.), Ludwika Węgierskiego (z 1376 r.), Kazimierza Jagiellończyka (z 1460 r.), Aleksandra Jagiellończyka (z 1503 r.) i Zygmunta Augusta z 1570 r.

Większość dokumentów uważana była dotąd za zaginione, a niektóre w ogóle nie były znane. Celem publikacji jest przywrócenie tych źródeł nauce oraz zwrócenie uwagi na cenne zasoby rękopiśmienne Biblioteki Uniwersyteckiej KUL.

Włodzimierz Bielak ks., Biskup i jego urząd w oczach średniowiecznych kronikarzy polskich, Lublin 2011, Wydawnictwo KUL, ss. 312.

Publikację otwiera wykaz skrótów oraz wstęp. Po nich następują trzy rozdziały, które zamykają wnioski oraz zakończenie. Nadto umieszczono indeks osobowy, bibliografię oraz streszczenie publikacji po angielsku.

Rozdział pierwszy *Urząd biskupa w starożytności i średniowieczu*, omawia urząd biskupa w epoce Ojców Apostolskich, upowszechnienie się urzędu biskupiego i wzrost jego znaczenia. Nadto przetoczono naukę św. Cypriana z Kartaginy o episkopacie. Ukazano również sytuację biskupów po tzw. Edykcie mediolańskim.

W rozdziale drugim *Rola biskupów w misji Kościoła średniowiecznego* ukazano proces ustanawiania biskupów w prawie Kościoła powszechnego oraz na katedrach biskupich w Polsce. W przypadku ziem polskich omówiono obsadzanie katedr biskupich w X-XII w., a następnie reformy Henryka Kietlicza i pierwsze wolne elekcje, wybory kapitulne, konfirmacje, prowizje i rezerwacje papieskie. Zajęto się także kryteriami doboru kandydatów na urząd biskupa, wpływu władców na nominacje biskupie a także problem utraty urzędu.

W rozdziale tym omówiono również działalność biskupów jako rządców i prawodawców. Ukazano problematykę administracji diecezji i majątkiem kościelnym. Nadto podkreślono relacje biskupów z kapitułami oraz synodami diecezjalnymi. Oprócz tego ukazano relacje między biskupami a zakonami oraz związki ze Stolicą Apostolską.

Kolejnym zagadnieniem w ramach rozdziału jest ukazanie biskupa jako pasterza diecezji. Omówiono nauczanie, szafarstwo sakramentów świętych, liturgię i kult świętych. Nadto ukazano jego troskę o ubogich i szkoły.

Na koniec przybliżono średniowieczny model biskupa – misjonarza i męczennika na przykładzie świętych: Wojciecha i Stanisława.

Ostatni rozdział książki *Miejsce biskupa w kręgach władzy politycznej*, ukazuje związki biskupów z dworami panujących oraz zaangażowanie w politykę wewnątrzpaństwową w okresie rozbicia dzielnicowego w Polsce, podczas zabiegów o odzyskanie korony królewskiej oraz podczas rządów królów. Omówiono również zaangażowanie biskupów w politykę międzynarodową, która polegała na obronie integralności terytorialnej Polski oraz dążnością do rozszerzenia granic Polski czy też reakcji na zagrożenie ze strony mahometan – Tatarów i Turków.

Publikacja W. Bielaka jest ważnym przyczynkiem do poznania problemu jak urząd biskupi był postrzegany w średniowiecznym środowisku kronikarzy polskich.

***Scuole professionali dell' Istituto Salesiano di S. Giacinto in Oświęcim – Galizaia (Polonia). Szkoły zawodowe salezjańskiego instytutu św. Jacka w Oświęcimiu – Galicja (Polska)*, wydał Waldemar W. Żurek SDB, Kraków 2011, ss. 30.**

Publikacja jest krytycznym wydaniem rękopisu ks. Dominika Caggese, który pracował w zakładzie oświęcimskim w latach 1900-1913. Tekst dokumentu powstał w języku włoskim, dlatego też w publikacji zamieszczono również tłumaczenie polskie. Książka składa się ze wstępu, opisu rękopisu i noty edytorskiej oraz właściwego tekstu rękopisu.

Zakład im. Księdza Jana Bosko w Oświęcimiu założony w 1898 r., był pierwszą tego typu placówką na ziemiach polskich. Składał się on ze szkoły rzemieślniczej oraz internatu. Placówka ta jest domem macierzystym salezjanów polskich i do dziś dnia nosi nazwę: Zakład im. Księdza Jana Bosko w Oświęcimiu.

opracował Artur Hamryszczak

Jacek Chachaj, *Blżej schizmatyków niż Krakowa... Archidiecezja lubelska w XV i XVI wieku*, Lublin 2012, ss. 427.

Obszar archidiecezji lubelskiej w omawianym okresie położony był w wschodniej części diecezji krakowskiej i stanowił teren pogranicza polsko-litewskiego. Najważniejszym ośrodkiem miejskim archidiecezji było miasto Lublin, pełniące rolę centrum politycznego, gospodarczego, społecznego i religijnego. Prezentowana monografia obejmuje okres, który do tej pory był słabo opracowany przez badaczy. Wiele aspektów poruszanych dotąd ogólnikowo, w niniejszej pracy zostało naświetlone z dużą starannością i dociekliwością badawczą. Sporo ważnych zagadnień, które nie znalazły się w tekście głównym, zostało umieszczone w przypisach, w których oprócz informacji bibliograficznych znaleźć można wyjaśnienie wielu faktów, hipotez oraz kontekstów omawianych zagadnień. Są one pożytecznym źródłem wiedzy dla historyków zajmujących się podobnym zakresem badawczym.

Pierwszy rozdział obejmuje charakterystykę geograficzną terytorium archidiecezji lubelskiej, a także przedstawia ogólny zarys krajobrazu kulturowego w XV i XVI wieku obejmującego: granice, stan osadnictwa, sieć dróg, strukturę własności, a także rozwój i poziom urbanizacji. W rozdziale drugim Autor omówił strukturę własnościową archidiecezji odtwarzając rozwój sieci parafialnej na tym terenie. Uzupełnieniem do tych rozdziałów jest aneks pierwszy zawierający podstawowe wiadomości o parafiach archidiecezji lubelskiej w XV i XVI wieku. W publikacji wszechstronnie i dokładnie została przedstawiona konkretna grupa społeczna odgrywająca istotną rolę w społeczeństwie lokalnym Lublina i okolic. Efektem tego jest aneks drugi obejmujący: spis duchownych archidiecezji lubelskiej od początku XV do końca XVI wieku będący niejako uzupełnieniem rozdziału trzeciego zatytułowanego: *Ludzie Kościoła lubelskiego*. Zaprezentowano w nim sylwetki wyższego duchowieństwa w archidiecezji lubelskiej z uwzględnieniem m.in. jego liczby, wykształcenie, pozycji materialnej.

W drugiej połowie XVI wieku na terenie archidiecezji lubelskiej nasiliły się wpływy reformacji prowadząc kościół lubelski do częściowej dezintegracji. O sprawach tych traktuje rozdział piąty, w którym skoncentrowano się na analizie skali występowania tego zjawiska na szczeblu lokalnym. Ustalenia te mogą być punktem wyjścia do przeprowadzenia badań porównawczych XVI-wiecznych ruchów religijnych na pograniczu polsko-litewskim. Dysertację uzupełniają, obok wspomnianych dwóch aneksów zestawienia beneficjów w archidiecezji lubelskiej w XV i XVI wieku. Ich wartość dla XIV wieku oszacowano na podstawie informacji zawartych w wykazach dziesięciny papieskiej z lat 1326-1327 oraz 1350-1351, dla wieku XV na podstawie *Liber Beneficiorum* Jana Długosza, zaś dla XVI wieku na podstawie Księgi Dochodów Beneficjów diecezji krakowskiej z 1529 roku.

Sławomir Zych ks., *Diecezja przemyska obrządku łacińskiego w latach 1939-1944/1945*, Przemysł 2011, ss. 284.

Publikacja ukazała się jako czternasty tom Biblioteki Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych. Rozdział pierwszy dotyczy syntetycznego ujęcia

warunków funkcjonowania diecezji przemyskiej w czasie II wojny światowej. Omówiono w nim: terytorium i granice diecezji, zwłaszcza w roku 1939 oraz 1944, uwzględniając strukturę narodowościową, wyznaniową i obrządkową diecezji. W osobnym zagadnieniu Autor ukazał politykę okupantów względem Kościoła w różnych strefach okupacyjnych i różnych okresach, uwzględnił również ruch zbrojny na terenie diecezji. W rozdziale drugim odtworzono struktury administracyjne diecezji, omawiając funkcję ordynariusza oraz jego biskupa, a także kurie biskupią. Zagadnienia te są kontynuowane w rozdziale trzecim, który traktuje o funkcjonowaniu instytucji centralnych i terenowych: kapituły katedralnej, sądów, Seminarium Duchownego, placówek kulturalnych (szczebla diecezjalnego: archiwum, biblioteki i muzeum), dekanatów oraz parafii i ekspozytur. W rozdziale czwartym ukazano działalność duchowieństwa diecezjalnego oraz zakonów na omawianym terenie. Z uwagi na aktualność tematu wyakcentowano pomoc ludności żydowskiej. Podkreślono również rozmiar represji, którym podlegało duchowieństwo diecezji przemyskiej ze strony okupantów. Rozprawa oparta została na bogatym zasobie archiwalnym nie będącym do tej pory w obiegu naukowym.

Józef Szymański ks., *Duszpasterze Polonii i Polaków za granicą, tom 1, Lublin 2010, ss.198*

Publikacja ukazała się jako szesnasty tom Biblioteki Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych. Niniejszy tom rozpoczyna serię wydawniczą dotyczącą polskich duchownych pracujących w duszpasterstwie poza granicami kraju. Słownik oparto na bogatym materiale archiwalnym obejmującym zasoby polskie i zagraniczne. Informacje biograficzne zostały uzupełnione przez Autora wnikliwą analizą periodyków diecezjalnych i zakonnych, zwłaszcza kwartalnika „Duszpasterz Polski Zagranicą”, na łamach którego prezentowane były materiały dotyczące zarówno duszpasterzy jak i duszpasterstwa polonijnego. W omawianym słowniku biograficznym uwzględnione zostały wyłącznie postacie zmarłych duszpasterzy, którzy służyli posługą kapłańską Polakom, niezależnie od tego jaki był powód ich przyjazdu i jak długo wśród nich przebywali. Wielu z tych duszpasterzy to często osoby, które w swoim życiorysie nie miały wielkich osiągnięć, ale których dokonania wyrażały potrzeby lokalnej społeczności, były niezbędne dla jej egzystencji oraz rozwoju duchowego i materialnego. Konstrukcja poszczególnych haseł obejmuje następujące informacje biograficzne: nazwisko, imiona, przynależność diecezjalną lub zakonną, dokładną datę i miejsce urodzenia, imiona rodziców, dane o wykształceniu, osiągnięcia naukowe, czas pełnienia posługi duszpasterskiej w określonym środowisku polonijnym, funkcje pełnione w stowarzyszeniach i organizacjach, odznaczenia i nagrody świadczące o społecznym uznaniu. W przyszłości Słownik wydawany będzie w tomach w tzw. systemie holenderskim, czyli każdy tom od A do Z. Publikacja kierowana jest przede wszystkim do badaczy zajmującymi się historią duszpasterstwa polonijnego na całym świecie.

opracował Daniel Kiper